

BİR DÜZELTME

Birikim'in Haziran sayısında ki Kıvılcımlı eleştirisinde, bir dizgi yanlışı olmuş. 58. sayfanın sondan 9. satırındaki «inanmış azgın bağnazlığıyla» sözü «inanmış aydın bağnazlığıyla» olacaktı. Yazının genel tonuyla da hiç uyuşmayan bu «azgın» sıfatı benim eleştiri üslubumun tamamen dışında. Bu yanlış için özür dilerim.

M. BELGE

BİR DEĞİNME

Türkiye Defteri adlı derginin son (Haziran) sayısında, benim *Birikim*'in 2. sayısında yayımlanan «Doğu/Batı Sorunsalı» üstüne yazıma karşı Hilmi Yavuz'un yazdığı bir «yanıt» yayımlandı. Hilmi Yavuz, kendisine bir şey sorulmadığı halde cevap verme gereğini duymuş. Ancak yazısı bir «cevap» niteliğinde değil. Daha çok, bir «kara çalma» tutkusuyula yazılmış. Benim sözkonusu yazımda önemli bilgi yanıtları olduğunu iddia ediyor.

Birikim'e veya bana bu çetsitten saldırılar oldu, daha da olacaktır. Türkiye'de, önemli veya önemsiz, bir şey yapıyor olmak, insana durduk yerde düşman kazandırır. Bu düşmanlıklar en olmadık, insanı hayrete düşürecek biçimlerde açığa vurulur. Ne var ki bunlara takılmak, bunlarla uğraşmak, insanı yolundan alıkoyan verimsiz işlerdir. Hilmi Yavuz'un saldırışı da böyle. Bu tip tartışma sonuncunda, polemik yapılan konu olduğu verden bir adım daha ileri aйтmış olmaz. Horoz dövüşü ne kadar yararlıysa, bu tartışmaların o kadar yararlı

vardır. Ben kendimi bu güç-reş tarzının pehlivanı saymadığım için, Hilmi Yavuz'a cevap vermek de içimden gelmiyor. Ama bir sorun var burada: Türkiye'deki belli alışkanlıklar. Hilmi Yavuz tipinde biri, karşındakini cehaletle suçlayıp cevap da alamayınca, kendini şampiyon ilân edebilir; o tiplerin yaptığı bence hiç önemli değil. Yazık ki böyle tartışmaları uzaktan izleyen başkaları da bazan benzer sonuçlara varıyorlar. Bu nedenle, ilk ve son olmak üzere, bu tipten bir saldırının cevabını verme yi gerekli gördüm.

Bu yararsız polemik bir tek yararlı yan-ürün verebilir. Bu da, Hilmi Yavuz'un bir temsilcisi olduğu Babiâli yazarı tipinin sergilenmesidir. Hilmi Yavuz'un bu saldırısı, fikri bir olay değil, çünkü; ah-lâki düzeyde çözümlenmesi gereken bir olay.

Hilmi Yavuz'un yazısı bir cevap değil, bir eleştiri değil, bir hakaretname. «Bilgisizlik», «mantıksızlık» hattâ yarım örtülü «budalalık» suçlamalarıyla dolu. Karşındakini, kendine göre bir ustalıkla, yerin dibine sokmayı amaçlayan bir şey. Bütün bunlar yerine göre gerekli olabilir. Ama bu tonu takınmak için, ileri sürülen iddiaların az çok bir temelli olması gerekir.

İkincisi, bu tonla yazan kişinin kendi hırslının ötesinde bir şeyleri temsil etmesi gereğidir. İnsan ancak bir sınıfı, bir ciddi akımı, politik bir yönelişi temsil ediyorsa, temsil ettiği şeylerle orantılı olarak bu yıkıcılığı benimsemelidir.

Türkiye'de bunun tersi hüküm sürüyor. Sol-çli tartış-

malarda kişiler ve gruplar, temsilcilik yetenekleriyle ters orantılı bir küfürbazlığa dalıyorlar. Suçlamanın en hafifi «oportunist» sıfatıyla başlıyor. Böylece diyalog imkânları ortadan kalkıyor ve temelde yapay olan bir düşü lüğün her şeye egemen olduğu görülüyor.

Hilmi Yavuz gibilerini bundan da ayırmak gerekir. Çünkü bunlar hiçbir şeyin temsilcisi değildirlen. Sağa sola çamur atma dışında hiçbir eylemleri yoktur. Kişisel çıkarlarının dışında hiçbir şeyin yükümlülüğünü omuzlanmamışlardır. Huysuzluklarının, nesnellik şöyle dursun, öznel bir iç-tutarlılığı bile yoktur. Çünkü birine en bayağı yöntemlerle saldırırken gerçekten olumsuz başka kişi ve çevreleri kol lamaktan geri durmazlar. Düşünce alanında ün yapmaları böyle polemiklerle bağlıdır. Saldırdıklarına yaslanarak kendilerini «olay» haline getirirler. Bu uğurda, dün söylediklerine bugün karşı çıkmaları olağandır. Çünkü istedikleri, bir şeyin doğrusunu koymak değil, kendilerin bir yere koymaktır.

Hilmi Yavuz'un yazısını okurken, o satırların arasında asabi tiklerle oynayan kaşlar, çizgiler, hınçla ve kahretme hırsıyla gerilen bir surat görür gibi oluyorum. Benim burada söyleyeceğim sözler o suratın sahibine değil, hiçbir şey konuşmak istemiyorum o adamla. Gerçi bu kadarı da yeter Hilmi Yavuz'a. Cevaba cevap yazar, daha kimbilir neler söyler. Ama onunla da, benzerleriyle de bir daha tartışmaya niyetim yok. Sözüm, Hilmi Yavuz'un hakaretnamesini

okuyan, benim bunlara verecek cevabım olup olmadığını merak eden Okur'adır.

Hilmi Yavuz'un iddialarının çeşitliliği, bu iddiaları ileri sürerken yaptığı yanlışlar ve ortaya koyduğu «ahlâki» tutum, verilecek cevabın derli toplu olmasını güçleştiriyor. İddiaya göre, aptallığım, bilgisizliğim ve mantıksızlığım yüzünden üç bilgi yanlış yapıyorum: bunların ötesinde bir de yöntem yanlışım var. Althusser'i kopya ediyorum, böylece «Batı kopyacılığı» yapıyorum. Ama aklım Althusser'i anlamaya yetmediği için kopyacılığı da beceremeyip saçmıyorum.

Althusser'den etkilendiğimi ve yararlandığımı her zaman söylemişimdir. Türkiye'de sosyalistlerin karşılaştığı birtakım güçlüklerin çözümlerinde onun yaklaşımlarından bazılarının yararlı olacağına inanıyorum. Bütün bunları bir yazı içinde anlamayı da, daha *Halkın Dostları*'nda yazarken tasarlamıştım, ama dergi kapandı bu da ertelenmiş oldu.

Gelgelim, sözkonusu yazıda Althusser'den yalnız «sorunsal» ve «ideoloji» kavramlarının içeriği ölçüsünde yararlandım. O yazının başında belirttiğim gibi, ikinci kaynağım, *New Left Review*'nin yazı kurulundan olan, yazılarına değer verdiğim Gareth Stedman Jones'du. Batı dünyasının 19. yüzyıl geçiş sorunsalını belirleyen «Doğa/teknoloji» kutuplaşmasını kavramını oradan aldım. Lukacs üstüne yazılmış olan bu yazı *Birikim*'in ileriki sayılarında yayımlanacaktır. Hilmi Yavuz tabii Jones'u bilmiyor ve «Doğa/teknoloji Sorunsalı»nı Althusser'de bulamayınca, muhtemelen bunu benim uydurduğumu sanıyor; onun için yazısında bu sözün geçtiği yerlere alaylı

ünlem işaretleri koyuyor. Jones'un analizini benimsemişim için, bunları, bir suçlamayı kendi üstümden atmak için söylemiyorum elbette. Ama Hilmi Yavuz'un o konuda benimle değil, bir başkasıyla alay ettiğini bilmesinde, sırf «bilgi» açısından, yarar var.

Bu konunun, «yabancı model aktarmak» sorunuyla ilgisine daha sonra değineceğim. Şimdi «sorunsal» ve «ideolojik/teorik» gibi kavramları yanlış anladığım iddiasına gelelim.

Hilmi Yavuz, bu kavramları kullanışımı eleştirmekle yetinmeyip benim bilgisizliğimi ve kendi bilgiliğini ispatlama manevralarına girişiyor. Ben, Althusser'in kitabının «İngilizce çevirisinin arkasında orta düzeyde bir okura kolaylık olsun diye konulan 'Glossary' (sözlük) bölümündeki tanıma dayanarak» sorunsal kavramını yanlış kullanmışım. Bu sözlük kitabın Fransızca aslında yokmuş. Hilmi Yavuz ayrıca, o pek sevdiği tarzda, İngilizce, Fransızca cümleler de aktarıyor Althusser'den. Suçlamaya ek bu ayrıntıların anlamı açık. Althusser'i anlayacak kafa ve bilgi olmadığı için bende, «orta düzeyde okura kolaylık olsun diye konulan» şeylerden teori çıkıyorum.

Pour Marx'ı da, *Lire le Capital*'i de, 1969'da, Fransızca olarak okumuştum. *Pour Marx*'ın çevirisi bundan az sonra çıkınca iki metni bir arada okuma fırsatını buldum. *Lire le Capital* 1970'de çevrildi ama çevirisi benim elimde birkaç ay önce geçebildi. Oysa 1969'dan beri yazdıklarında Althusser'in etkisi olacağı kadar var.

Bakin böylece ne kadar önemli bir sonuca vardık: ben de Fransızca kitap okuyabiliyorum! Hilmi Yavuz tipi polemiklerin yararı bu kadar oluyor işte. Tamamen kişisel

düzye, herkes ne bildiğini anlatıyor. Bundan ne ben bir şey kazanıyorum, ne de okuyan.

İkinci nokta şu: gene sözkonusu yazının başında belirttiğim gibi. Selimiye'de yazmıştım bunu. Oraya başlığında «Marx» adı bulunan kitap girmezdi. Dolayısıyla, aklımda kalanla yazmıştım. Yalnız şu da var ki, kitap yanımda olsa da aynı şeyi yazacaktım. Şimdi bu iddialar üstüne yazıya yeniden bakınca, öyle sözlükten filan tanım aktarmadığımı, Althusser'den ne özümlemişsem onu verdiğimi görüyorum. Zaten insan yazarken yanına kitaplar toplayıp karıştırmaz. Aklında ne varsa onu yazar, ancak gerekli alıntılar için açar kitabı.

Gelelim «sorunsal» kavramını kullanışımın yanlışlığına. Hilmi Yavuz, «sorunsal»ın, Althusser'de «Kuramsal bir oluşumun özgül birliği» olduğunu, dolayısıyla «Doğu/Batı Sorunsalı» denemeyeceğini, sorunsalın «ikilik» değil «birlik» olduğunu, dönüp dönüp söylüyor.

Buna verilecek cevap fazlasıyla basit: Hilmi Yavuz, Marksist diyalektiğe göre, içinde karşıtları barındırmayan bir «birlik» olmadığını bilmiyorsa, benim bu konuda yapabileceğim bir şey yok.

Sözkonusu yazıda, başka hiçbir şey yapmadysam, sorunsalın nasıl bir karşıtlar birliği olduğunu vurguladım. Şimdi, oradaki örnekleri tekrarlamaktansa, yeni örnekler vereyim (Hilmi Yavuz'a değil, okura). Türkiye'nin tarih sorunsalını alalım. Bu, elbette bir birliktir. Ama bir karşıtlar birliği. Genel ideolojik yapı içinde Türkiye'de insanların tarihe bakışlarını geniş ölçüde belirleyen bir «resmî tarih» vardır. Bu egemen sınıfın damgasını taşıyan bir tarih

görüştür. Sonra bir de, sözgelisi Kemal Tahir'in ve onun tarikatının tarih görüşleri var. Bu, bir bakıma «resmî tarih»in karşıtıdır. Çünkü aynı ideolojik birlik içindedir ve aynı sistematiğe oluşturulmuştur. Çünkü resmî tarih tersinden yazılmakla o sorunsalın dışına çıkılmaz. Ancak işçi sınıfının «teorik/bilimsel» sorunsalı içinde bakıldığında, egemen sınıfların kutuplaşmaları içinde yarattıkları «ideolojik» sorunsaldan çıkarılır. Resmî tarihle Kemal Tahir tarihçiliğinin görünürdeki kutupsallığının ötesinde, aynı sorunsalda yer almalarına yol açan etken, örneğin belli bir devlet anlayışıdır. Ya da, örneğin, «biz bize benzeriz» anlayışıdır. Bu tabii, Hilmi Yavuz'un yerli model anlayışına da kısmen cevap, ama bu konuya daha sonra geleceğiz. Böylece, iki görünürde karşıt, gerçekte aynı sorunsalın birliği içinde varolur. Sorunsal deyimi de bu karşıtlığı, kutupsallığı anlatmak için türetilmiştir. Tek bir şeyden söz etmek, «sorun» da diyebilirdik. Bütün sorunsallar içlerinde karşıtlıkları barındırırlar. Üstelik ben bir «geçiş sorunsalı» üstüne konuşuyorum. Bu da zaten tanımı gereği karşıtları barındıracaktır. Jones şöyle diyor: «Bu sorunsal, şu karşıtlıkla özetlenebilir: bilim ya da endüstriye karşı doğa.» Şimdi Althusser'in sorunsalı nasıl kullandığı konusunda da ayrıntıya girerek skolastik malumatfürlük yapmayalım artık.

Hilmi Yavuz'a göre ikinci önemli yanlışım «teorik» kavramıyla ilgili, Althusser'in bunu nasıl kullandığını bilmiyordum. Bunun ayrıntısına girmeden önce bir şeyi açıkça belirtmek gerekiyor.

Talimatla hareket eden savcılar vardır. Olmayan suçu yaratırlar. Kininuen talimat

alan Hilmi Yavuz da böyle bir tavırla sefere çıkıyor. Bir iddiası benim Althusser kopyacılığı yaptığım. Sözlerim Althusser'in söylediklerine ne kadar yakın olursa, kopyacılıktan hüküm giymem o kadar kolaylaşacak. İkinci iddiası ise, Althusser'i bilmemem ve anlamamam. Demek ki Althusser'den farklı bir şey söyleyince bu sefer de bu madde den hüküm giyeceğim.

Oysa durum şu: herkes, birilerinden etkilenir; bu sağlıklı, geliştirici bir şeydir (etki kaynağının sağlamlığı oranında). Sağlıksızlık, etkilenmenin kopyacılığa varması demektir. Ama, Marksizm gibi bir düşünce içinde, etkilenme bir yerden sonra sözkonusu bile olmaz. Gerçi bu düşünce, kişisel katkılarla gelişir. Ama katkı nesnel olarak teorivi zenginleştiriyorsa, artık kökeninin kişiselliği de kalmaz.

Ben kendi hesabıma başka birçoklarından yararlandığım gibi, Althusser'den de yararlandım. Ama bunun bir sınırı var elbette. Her konuda, onu veya ötekileri aynen tekrar edecek değilim. Herhangi bir kelimeyi ille Althusser gibi kullanmak derdinde değilim. Ama onun bunları nasıl kullandığını da biliyorum. Yani, başka türlü kullandıysam, bunu aptallığımdan, Althusser'i anlayacak düzeyde olmadığımından değil, kendim öyle seçtiğim için yapıyorum.

Birikim'in 3. tarih üstüne sayısının 21. sayfasındaki yan notunu ben yazmıştım. Burada, Althusser'in trnak içinde, küçük harfle ve büyük harfle yazdığı «Teorik» kelimesine nasıl ayrı anlamlar verdiğini anlattım. Ama ben kendim hiçbir yazımda bu ayrımları yapmadım, çünkü o ayrımları çok yararlı ve gerekli görmedim (yanılmıyorsam, Althusser

de sonradan bunların bazılarından vazgeçti). «Devrim Silâhi Olarak Felsefe» yazısını *Halkın Dostları*'nda yayımlanmak üzere ben çevirtirdim. Burada Althusser Teorinin bilim ve feseleden oluştuğunu uzun uzun anlattır. Ne söylediğini anlamak için ille de Hilmi Havuz kadar zeki olmaya gerek yok. Her «orta düzeyde» okur anlayabilir bunları. Ne kadar gereksiz ve değersiz yerlerde kullanıyor Hilmi Yavuz akli yetilerini?

Ben «teori» kelimesini «diyalektik maddeci teori» anlamında kullanıyorum. Bu nedenle de, yerine göre «bilim»le eşdeğer bir anlam verdiğim oluyor. «Teorik sorunsal» derken de «diyalektik maddeciliğin sorunsalı demek» istiyorum. Bu anlamda elbette ki hem bilimseldir, hem de Hilmi Yavuz'un sandığının tersine, «ideoloji»in karşıtı olan bir sorunsaldır. Çünkü diyalektik maddeciliğin teorik sorunsalına ancak ideolojinin dışına çıkılarak varılır.

«Althusser sisteminin temel kavramlarından biri olan 'teorik' kavramını da... keskin yanlış bir biçimde kullanıyor» ya da «şu vahim yanlışlığa düşebiliyor» gibi iddialar bir dille saldırıyor Hilmi Yavuz. Ama bu vahameti kendisi vehmetiği için, sonuç olarak kendi gölgesiyle boks yapıyor.

Felsefe bilgimin yetersizliği yüzünden yaptığım üçüncü yanlışlıkla, neyse ki bu bıktırıcı Althusser konusundan çıkıyoruz. Şimdi sorunumuz Kant'ı bilmeyişim.

Burada gene kısaca bir şeye değineyim. Kant üstüne söylediğim söz, yazının içinde pek basit bir ayrıntıydı. Ama yazının aslını bilmeden, Hilmi Yavuz'a bakarak yargı verecek kişi, onun şişirmesine aldanarak temel bir noktada cehaletim yüzünden

yanıldığını düşünebilir. Bu da, Hilmi Yavuz gibilerinin polemik tekniklerinin bir parçasıdır.

Gelgelelim, Kant'la ilgili söylediğim o kısa sözde herhangi bir yanlışlık yok. Hilmi Yavuz ya okuduğunu anlamıyor ya da -ortada anlaşıl-mayacak, *derin* bir şey olmadığina göre- anlamak istemiyor.

Hilmi Yavuz, Kant'ın «numen /fenomen» ayrımı üstüne söylediğim söze, bir eleştiri atmacası gibi dalarak, bilgisizliğim ve mantıksızlığımınla ilgili sonuçlar çıkarıyor. Tanımlamalar yapıyor. Bunlar, yalnız onun gibi allamelerin bildiği şeyler değil, «orta düzeyde» okurlar için yazılmış felsefe sözlüklerinde ve elkitaplarında yazılı olan şeyler, Ben de, gerçekten öyle üstün düzeyde bilmediğim halde, bunları biliyorum

Fenomen, duyuyla algılanabilen nesnedir. Numen ise duygu-üstü görü nesnesidir. Dolayısıyla, algılanacak bir özne olmaksızın varolan nesnedir ve asıl gerçeklik dünyasıdır. Fenomenal dünya, zorunluluğun, numenal dünya ise özgürlüğün dünyası olurlar. İşte bu fenomenal dünya, bir bakıma, on dokuzuncu yüzyıl «bilimselliğinin» veri kabul ettiği dünyadır. Kant da, «saf akıl» ve «pratik akıl» ayrıntılarını buna göre yapar. Pratik akıl duygusal dünyayı, saf akıl aşkın gerçekliği, örneğin Emperatif Kategorileri kavrar.

Ama benim «Doğa/Teknoloji veya Bilim» kutupsallığı ile anlattığım da zaten bu. Buradaki «Doğa» duyuyla algılanabilen doğa değil. Çünkü zaten «doğa/teknoloji» kutupsallığı derken, bir yanda fabrikalar, bir yanda da ağaçlarla kuşlar olan sığ bir ikilemin sözünü etmiyorum. Bunu böyle anlamak elbette güllünc bir mantık, ama bu-

nun sorumlusu ben değilim, Hilmi Yavuz'un kendisi. Oradaki doğa kavramı, 18. ve 19. yüzyıl akılcılığına karşı oluşturulmuş, metafizik bir kudrete bağlanan, duyusallığın ötesindeki aşkın gerçekliğini kasteden bir kavram, örneğin Romantiklerin mistik doğası. Kant'ın numen'i de dolaylı olarak 19. yüzyıl doğa/teknoloji kutupsallığının bu yanını yansıtıyor. Yani, Hilmi Yavuz'un anladığı «ampirik» doğanın tam karşısını. Nitekim sonradan, Dilthey gibi Yeni Kantçıları, Kant düşüncesinin bu yanını vurgulamış ve geliştirmiş, gerçekliğin pratik aklıla kavranabileceği iddiasına dayanan anti-rasyonalist bir felsefe oluşturmuşlardır.

Görüldüğü gibi burada bir bilgi ya da mantık yanlışlığı yok. Olağanüstü anlayışsız olmayan herkes bu açıklamalarıma gerek kalmadan bütün bunları anlayabilirdi. Mal bulmuş mağribi gibi bir yazının üstüne atılmak, sonra da, bula bula bunları bulup, bilgiç ve küstah bir saldırganlıkla şecaat arzetmek «olsa olsa, - Hilmi Yavuz'un *ahlâkının* kaldırılabilceği bir şey.»

Son olarak gelelim yöntem konusuna. Burada söyledikleri, kendi eğilimini zaten açığa vuruyor. Bir ülkenin modeli, yalnız o ülkeye özgü değildir bizce. Toplumların evrensel denebilecek modelleri vardır; ayrıca kendilerine özgü tarihî özellikleri vardır. *Birikim*'in de, benim de bu konudaki düşüncelerimiz yeterince açık olduğu için bir şey eklemeye gerek görmüyorum. Yalnız, Hilmi Yavuz'un bu konudaki bir gafletini açıklayayım. Benim Althusser'den model aktarmam konusunda olgusal bir yanlışlık yapıyor. Althusser «model» kavramına karşıdır, modellerle düşünmeye inanmaz, her formasyonu kendi özgüllüğü içinde ele almayı

önerir. Bunu da, kitaplarının İngilizce çevirilerinin arkasına «orta düzeyde okura kolaylık olsun diye konulan» sözlükler bile yazar. Model kavramını geçersiz bulan bir düşünürden Türkiye'ye model çıkarabilmek için epey hünerli bir «kopyacı» olmalıyım. Doğrusu şu: model kavramının geçerliliğine ben inanırım. Bu da, Althusser'den ayrıldığım noktalardan biri.

Hilmi Yavuz'un «yöntem» ve «model» ayrımı da ilginç. Althusser'den model aldığımı söylüyor. Althusser'den aldığım ise ortada: «teorik/ideolojik» ve «sorunsal» gibi kavramlar. Şimdi, bunların içeriği, doğruluğu, yanlışlığı tartışılabilir. Ama bunlar doğrusa, evrensel olarak doğru ve geçerlidirler. Kategori olarak bunların «altyapı/üstyapı» veya «mülkiyet ilişkileri» gibi kavramlardan bir farkı yoktur. İdeoloji/teori ayrımı yalnız Fransa için yapılmamıştır elbette.

Aynı şey «geçiş sorunsalı» için de geçerli. Toplumlarda geçişler oluyor ve bunlar üstyapıya birtakım ideolojik kutuplaşmaları içeren sorunsallar halinde yansiyorsa, bu elbette ki yalnız şurada burada değil, her yerde böyle oluyor. Ama her toplumun özgül yapısı o sorunsalın biçimlenişini belirliyor. Böylece ben de, Batı'daki «doğa/teknoloji» kutuplaşmasına karşılık Türkiye'deki «Doğu/Batı» kutuplaşmasına değinirken, bize özgü sorunsalı ele aldım.

Hilmi Yavuz, «model yerli olmalıdır» iddiasını kendine özgü tavrıyla ileri sürerken, Ziya Gökalp'le aynı şeyi savunuyor. Çünkü Gökalp'e göre de bilim «millî» olmalıdır. Hilmi Yavuz çıkışının anti-Marksist temelini açıkça ortaya koyarsa, daha dürüstçe davranmış olur. Benimki Marksist olmaya ça-

ışan bir yaklaşım. Onunki, Marksizm dışı olduğu için elbette benimkine ters bir mantık geliştirecek. İklimiz de aynı teorik temel üstünde konuşuyormuşuz izlenimini vererek çarpıtmasaydı sorunu.

MURAT BELGE

İRAN SORUNU

İran, Ortadoğu'da kendince bir «süper güç» olma yolunda. Son yıllarda pek fazla önemli görünmese de yaptığı birkaç hareketle bu niyetini fiile çıkardı. Basra körfezinin bir İran denizi olduğu yolunda iddialı ve saldırgan amaçlar taşıyan politikası, daha dolaylı yöntemlerle körfezin kıyısındaki devletleri bir askerî-siyasî pakt içinde toplama çağrılarıyla da sürdürdü. Dofar gerillalarına karşı asker göndererek körfez giriş çıkış güvenliğinin sağlanması görevini kendiliğinden üstüne aldığı ilân etti. Pakistan'a, hattâ Afganistana dek, bu ülkelerin azınlık halklarıyla olan sorunlarına karışmaya çalıştı. Son olarak Irak'daki Barzani hareketini, kendisiyle Irak arasındaki sorunlarda bir koz olarak kullanmaya kalktı.

Son yıllarda, petrolden elde ettiği yüz milyarların büyük bölümüyle beslediği ordusunu, Ortadoğu'nun en modern donanımlı askerî gücü haline getirdi. Bu zamana dek ülkesini hergün bir kere daha zaptetmekle uğraşan İran ordusu ve milyarlarca dolarıyla, Şah Rıza Pehlevi, Ortadoğu ve İç Asya devletleri üzerinde nüfuz sahibi olmaya girişiyor. Önce İngiltere'nin ve sonra ABD'nin bölgeden *yarı çekilmesiyle* doğan boşluğu, ABD'nin de belli ölçüde desteği ile doldurmaya çalışıyor. Son iki yılda Türkiye'de yüksek tirajlı basın organlarında oldukça yoğun şekilde tartışılan İran mı, Libya mı konusu hatırlanmalıdır. Bu tartışmada Libya da-